

جرم شناسی ورزش

کاربست تجربی مهمترین نظریه‌های جرم‌شناسی در قلمرو ورزش

سعید کیبیری

سیده معصومه شادمنفعت

محمد مهدی رحمتی

عضو هیأت علمی دانشگاه گیلان

سرشناسه	: کبیری، سعید، ۱۳۶۴-
عنوان و نام پدیدآور	: جرم‌شناسی ورزش: کاربری تجربی مهمترین نظریه‌های جرم‌شناسی در قلمرو ورزش / سعید کبیری، سیده معصومه شادمنفعت، محمدمهدی رحمتی؛ ویراستار علمی محمدمهدی رحمتی.
مشخصات نشر	: تهران: پژوهشگاه تربیت بدنی و علوم ورزشی، انتشارات، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۳۶۱ ص.
شابک	: 978-600-8930-60-0
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
عنوان دیگر	: کاربری تجربی مهمترین نظریه‌های جرم‌شناسی در قلمرو ورزش.
موضوع	: ورزش -- جنبه‌های اجتماعی <i>Sports -- Social aspects</i> خشونت در ورزش <i>Violence in sports</i> جرم‌شناسی <i>Criminology</i>
شناسه افزوده	: شادمنفعت، سیده معصومه، ۱۳۶۹-
شناسه افزوده	: رحمتی، محمدمهدی، ۱۳۴۴ -
شناسه افزوده	: پژوهشگاه تربیت بدنی و علوم ورزشی. انتشارات
رده بندی کنگره	: ۵/۷۰۶G۷
رده بندی دیویی	: ۴۸۳/۳۰۶
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۷۴۷۱۴۶

پژوهشگاه تربیت بدنی و علوم ورزشی

جرم‌شناسی ورزش

(کاربری تجربی مهمترین نظریه‌های جرم‌شناسی در قلمرو ورزش)

مولفان: دکتر سعید کبیری، سیده معصومه شادمنفعت، دکتر محمد مهدی رحمتی

ویراستار علمی: دکتر محمد مهدی رحمتی

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۹۳۰-۶۰-۰

ناشر: پژوهشگاه تربیت بدنی و علوم ورزشی

شمارگان: ۵۰۰ نوبت چاپ: تهران، اول ۱۴۰۰ چاپ و صحافی: پادینا

قیمت: ریال

تهران: خیابان مطهری، خیابان میرعماد، کوچه پنجم، پلاک ۳- کد پستی: ۱۵۸۷۹۵۸۷۱۱

تلفن: ۸۸۷۴۷۸۸۴ (۰۲۱) نامبر: ۸۸۷۳۹۰۹۲ ssrc.ac.ir info@ssrc.ac.ir

کلیه حقوق برای پژوهشگاه تربیت بدنی و علوم ورزشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری محفوظ است.

پیشگفتار

تربیت بدنی و علوم ورزشی به عنوان یک حوزه علمی دانشگاهی در سالهای اخیر روند رو به رشدی را در تمامی زمینه‌های آموزشی، پژوهشی و اجرایی داشته است. یکی از مسائل مهم مورد توجه مسئولان و برنامه ریزان شناسایی، فراهم سازی و تقویت زمینه‌های لازم برای تولید دانش علوم ورزشی و به کارگیری علوم ورزشی تولید یافته در عرصه‌های ورزش قهرمانی و میادین بین المللی است. به همین جهت پژوهشگاه تربیت بدنی و علوم ورزشی که در راستای سیاست‌های علمی آموزشی و پژوهشی خود و انتقال آخرین یافته‌ها به منظور توسعه روزافزون دانش و فناوری در ایران اسلامی بنیان نهاده شده، در نظر دارد با فراهم کردن بستری مناسب برای پیشبرد فعالیت‌های پژوهشی - ورزشی و نیز ارتقاء سطح علمی و کمک به تلفیق علم و عمل، گامی مؤثر در رفع نیازهای علمی ورزشی ایران بردارد. در این راستا، انتشار تک نگارهای علمی - ورزشی - تخصصی به زبان ساده که حاصل زحمات متخصصین و محققان علوم ورزشی است، مورد توجه و استقبال جامعه ورزشی قرار گرفته است. امید است با انتشار این گونه کتب، به فضل خداوند متعال، گامی مهم هرچند کوچک در تحقق اهداف عالی نظام جمهوری اسلامی ایران برداشته باشیم.

پژوهشگاه تربیت بدنی و علوم ورزشی

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

مقدمه

به رغم این که برخی از بزرگان اندیشه‌ی اجتماعی مانند مید، وبر، زیمل، و ویلن به طرح جنبه‌های اجتماعی ورزش پرداخته‌اند، اما جامعه‌شناسی ورزش تا نیمه‌ی دوم قرن بیستم آن چنان که باید مورد توجه جامعه‌شناسان قرار نگرفت. جنبه‌های اجتماعی ورزش پس از جنگ دوم جهانی، به ویژه از نیمه‌های دهه‌ی ۱۹۶۰ مورد توجه جدی قرار گرفت. در سال ۱۹۶۵ تنی چند از اندیشمندان دو رشته‌ی تربیت بدنی و جامعه‌شناسی مبادرت به تشکیل "کمیته‌ی بین‌المللی جامعه‌شناسی ورزش" کردند. از این تاریخ به بعد، نشست‌ها، کنفرانس‌ها و همایش‌های سالانه‌ای برگزار شد که در آنها آثار نظری و تجربی در مورد جامعه‌شناسی ورزش ارائه می‌شد. کمیته‌ی مذکور بعدها به "انجمن بین‌المللی جامعه‌شناسی ورزش"^۱ تغییر نام داد و مبادرت به چاپ مجله‌ای با عنوان "مجله‌ی بین‌المللی جامعه‌شناسی ورزش"^۲ نمود. به تدریج، مراکز علمی و دانشگاهی در اروپا، آمریکا و سایر نقاط دنیا مبادرت به برگزاری دوره‌های آموزشی جامعه‌شناسی ورزش در مقاطع مختلف لیسانس، فوق لیسانس و دکترا نمودند.

در ایران، نخستین اثر در باره‌ی جامعه‌شناسی ورزش کتاب «جامعه‌شناسی ورزشی» است که توسط دکتر سید مهدی آقاپور نوشته شده است. از سال ۱۳۷۸ و همزمان با آغاز به کار رادیو ورزش، بحث‌های جامعه‌شناسانه همواره یکی از مقوله‌های اصلی مطرح در برنامه‌های این رادیو بوده است. این بحث‌ها به نوعی زمینه‌ساز پرداختن جامعه‌شناسانه به مسائل ورزشی در رسانه‌ها به شمار می‌آیند، که با همت، تلاش و مدیریت ستودنی آقای دکتر اکبر محمدی‌خانی و همراهی مرحوم دکتر رحمت‌الله صدیق سروستانی، از آغاز شروع به کار رادیو ورزش در سال ۱۳۷۸ تا چند سال بعد به صورت ثابت، و پس از آن به صورت متناوب در رادیو ورزش تولید و پخش می‌شد. در اوایل دهه‌ی ۱۳۸۰، به همت مرحوم دکتر محمد عبدالله‌ی، رئیس وقت انجمن جامعه‌شناسی ایران، گروه جامعه‌شناسی ورزش فعالیت خود را در انجمن جامعه‌شناسی ایران آغاز نمود که در حال حاضر یکی از گروه‌های فعال انجمن جامعه‌شناسی است. به رغم این که در سال ۱۳۸۷ رشته‌ی جامعه‌شناسی ورزش برای مقطع کارشناسی ارشد به تصویب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری رسید، اما این رشته در سال‌های آغازین دهه‌ی ۱۹۹۰ در دانشگاه آزاد در مقاطع کارشناسی ارشد و دکترا به راه افتاد، و در دانشگاه‌های دولتی تنها در قالب واحد درسی در برخی رشته‌ها، مانند مطالعات جوانان و مدیریت ورزش، تدریس می‌شود. ورود به حیطه‌ی جامعه‌شناسی ورزش مستلزم پذیرش خطر از سوی دو طیف است: جامعه‌شناسان و اصحاب ورزش! در ایران، کماکان جامعه‌شناسی ورزش در حاشیه قرار دارد و از سوی اصحاب علم چندان جدی تلقی نمی‌شود. شاید همین کاستی سبب ورود برخی از مدعیان ناآشنا به این حوزه شده است، و بیش از آن که گامی باشد در جهت توسعه‌ی این گرایش نوپدید در ایران، بدل به تهدید و مانعی برای پیشرفت این گرایش علمی و تخصصی شده است. از دیگر سو، با توجه به شرایط حاکم بر ورزش در ایران، به طور عمده دو گروه دیگر نیز نگاه تخصصی و علمی را - به رغم پذیرش ظاهری - به منزله‌ی تهدیدی برای جایگاه سنتی خود می‌دانند: نخست، مدیران ورزشی، که عمدتاً از طریق رانت سیاسی وارد فضای مدیریتی ورزش می‌شوند و انتظار تأیید دارند، چندان اقبال و روی خوشی به متخصصان و کارشناسان واقعی جامعه‌شناسی ورزش نشان

1- International Committee for the Sociology of Sport (ICSS)

2- International Sociology of Sport Association (ISSA)

3- International Review for the Sociology of Sport

نمی‌دهند. دوم، برخی از بازیگران و کارگزاران میدان ورزش در حیطه‌های گوناگون، که نگاه علمی و تخصصی را به عنوان تهدیدی برای اقتدار - سنتی - خود می‌پندارند. در چنین وضع و حالی، روی آوردن به پژوهش جامعه‌شناسانه در ورزش نوعی از خود گذشتگی، یا به تعبیر بوردیوویی نوعی ورزش رزمی به شمار می‌آید. در سال‌های اخیر کتاب‌ها و مقاله‌های پژوهشی بسیاری در باره‌ی جنبه‌های اجتماعی ورزش و گرایش‌های گوناگون مربوط به آن - سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی - به رشته‌ی تحریر در آمده است و پژوهش‌های بسیاری نیز در این مورد انجام پذیرفته است. افزون بر این، مطالعاتی نیز در مورد مسائلی مانند جامعه‌پذیری و ورزش، ورزش و قشربندی اجتماعی، خرده‌فرهنگ‌های ورزشی، اقتصاد سیاسی ورزش، ورزش و کجروی، ورزش و رسانه، هویت ملی و ورزش، ورزش و جهانی‌شدن، خشونت و پرخاشگری در ورزش، تغییرات اجتماعی و ورزش، ورزش حرفه‌ای، و ارتباط دو سویه‌ی ورزش به عنوان یک نهاد اجتماعی در حال گسترش با سایر نهادهای اجتماعی مانند حقوق، اقتصاد، و آموزش و پرورش و سیاست صورت پذیرفته است. به رغم این پیشرفت کمی، اما کیفیت پژوهش‌های انجام شده و نیز رویکرد پژوهشگرانی که به این پژوهش‌ها پرداخته‌اند، چندان امیدوار کننده نبوده است، و کماکان باید در انتظار ورود آثار جامعه‌شناسانه‌ی ورزشی به عرصه‌ی علمی کشور بود.

در میان موضوعات متنوع و گوناگونی که جامعه‌شناسی ورزش به آنها پرداخته و می‌پردازد، مقوله‌ی جرم و کجروی‌های ورزشی همواره از جنبه‌های مختلف مورد توجه و اهمیت قرار داشته است. الگوی نقش، تأکید بر وجه اخلاق‌مدار ورزش در فرهنگ ایرانی، به کجراهه رفتن ورزشکاران رشته‌های ورزشی مختلف در میدان ورزش و خارج از آن، دوپینگ، حاشیه‌های رسانه‌ای و تلاش برای جذب مخاطب، چیره‌گی بر چالش‌های ارتباط ملی ورزش با میدان‌های بین‌المللی، و برخی موارد دیگر، می‌توانند به میزان زیادی نشان دهنده‌ی اهمیت پرداختن به بحث جرم و کجروی در ورزش باشند. گام نهادن در این وادی و پرداختن به موضوع جرم و کجروی در ورزش، مستلزم پرداختن به سه حیطه است: جامعه‌شناسی، ورزش، و کجروی اجتماعی. از این رو، در این اثر تلاش شده است تا با نگاهی جامعه‌شناسانه، و اتخاذ رویکردی معطوف به روان‌شناسی اجتماعی، بحث جرم و کجروی در ورزش مورد تأمل نظری قرار گیرد. اتخاذ چنین رویکردی به معنای این نیست که اثر حاضر صرفاً با نگاه نظری تدوین شده است، بلکه افزون بر آن، نویسندگان تلاش کرده‌اند با پرداختن به مصداق‌های عینی، و در موارد لزوم اشاره به یافته‌های پژوهش‌های انجام شده، به اثر ساحتی تجربی نیز بپوشند.

در زمان مطالعه‌ی زندگی بزرگان اندیشه، همیشه به نقش دانشجویان همراه آنها در پیشبرد فکری‌شان غبطه می‌خوردم، تا این که این توفیق نصیب شد سعید کبیری برای انجام پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد خود در مورد جامعه‌شناسی ورزش به بنده مراجعه کرد. این سرآغاز - اندکی دیر هنگام - در ادامه و با همراهی و همکاری همسر ایشان، سرکار خانم شادمنا مضعف گردید. اینک بیش از یک دهه است که این همکاری در ساماندهی فعالیت‌های علمی-پژوهشی بنده استمرار دارد، که کتاب حاضر یکی از ثمرات آن است.

محمد مهدی رحمتی
معلم دانشگاه گیلان

فهرست مطالب

فصل اول: جرم شناسی ورزش چیست؟

۸	مقدمه
۸	ورزش چیست؟
۱۲	تفاوت فراغت، بازی و ورزش
۱۴	جرائم و انحرافات ورزشی
۲۵	مجرمین و متخلفین چه کسانی هستند؟
۲۷	جرم، کجروی و بزهکاری
۳۰	جرم‌شناسی ورزش چیست؟
۳۵	جرم‌شناسی نظری و کاربرد آن در ورزش
۳۶	نتیجه گیری

فصل دوم: مروری بر نظریه‌های جرم‌شناسی

۴۰	مقدمه
۴۲	مصرف مواد نیروزای غیر مجاز
۵۰	خودپرخاشگری (پرخاشگری علیه بدن)
۵۵	رفتارهای انحرافی و ضداجتماعی ورزشکاران
۶۵	خشونت و پرخاشگری هواداران
۷۵	شرط‌بندی‌های غیرقانونی ورزشی
۸۷	نتیجه گیری

فصل سوم: مروری بر نظریه‌های جرم‌شناسی

۹۰	مقدمه
۹۱	پارادایم یادگیری اجتماعی
۹۲	تئوری پیوند افتراقی
۹۶	نظریه یادگیری اجتماعی
۱۰۴	پارادایم کنترل اجتماعی
۱۰۶	نظریه خنثی سازی و سرگردانی
۱۱۴	تئوری کنترل (پیوند) اجتماعی
۱۲۱	تئوری عمومی جرم (خود کنترلی)
۱۲۹	پارادایم انتخاب عقلانی

۱۳۱.....	تئوری انتخاب موقعیت‌مند (عقلانی)
۱۳۶.....	تئوری فعالیت روزمره (سبک زندگی انحرافی)
۱۴۱.....	پارادایم فشار
۱۴۳.....	تئوری فشار عمومی
۱۵۲.....	تئوری‌های ترکیبی
۱۵۶.....	تئوری توازن کنترل
۱۶۱.....	تئوری کنش موقعیت‌مند
۱۶۷.....	تئوری عمومی جرم اگنیو (۲۰۰۵)
۱۷۳.....	تئوری دغدغه اجتماعی
۱۸۱.....	نتیجه‌گیری

فصل چهارم: کاربست تجربی نظریه‌های جرم‌شناسی در جهان ورزش

۱۸۶.....	مقدمه
۱۸۶.....	پارادایم یادگیری اجتماعی و انحرافات ورزشی
۱۸۷.....	تئوری پیوند افتراقی و انحرافات ورزشی
۱۹۵.....	تئوری یادگیری اجتماعی و انحرافات ورزشی
۲۰۵.....	پارادایم کنترل اجتماعی و انحرافات ورزشی
۲۰۶.....	تئوری خنثی‌سازی و سرگردانی و انحرافات ورزشی
۲۱۰.....	تئوری پیوند اجتماعی و انحرافات ورزشی
۲۱۷.....	تئوری عمومی جرم (خودکنترلی) و انحرافات ورزشی
۲۲۸.....	پارادایم انتخاب عقلانی و انحرافات ورزشی
۲۲۹.....	تئوری انتخاب موقعیت‌مند (عقلانی) و انحرافات ورزشی
۲۳۵.....	تئوری فعالیت‌های روزمره و انحرافات ورزشی
۲۴۱.....	پارادایم فشار و انحرافات ورزشی
۲۴۲.....	تئوری فشار عمومی و انحرافات ورزشی
۲۴۸.....	پارادایم تئوری‌های ترکیبی و انحرافات ورزشی
۲۴۹.....	تئوری توازن کنترل و انحرافات ورزشی
۲۵۷.....	تئوری کنش موقعیت‌مند و انحرافات ورزشی
۲۶۴.....	تئوری عمومی جرم اگنیو و انحرافات ورزشی
۲۷۳.....	تئوری دغدغه اجتماعی و انحرافات ورزشی

نتیجه گیری	۲۷۸
فصل پنجم: نتیجه‌گیری و دلالت‌های سیاستی نظریه‌های جرم‌شناسی در جهان ورزش	
بحث و نتیجه‌گیری پایانی	۲۸۱
دلالت‌های سیاستی تئوری پیوند افتراقی و یادگیری در تبیین انحرافات ورزشی	۲۸۴
دلالت‌های سیاستی تئوری خنثی‌سازی و سرگردانی	۲۸۷
دلالت‌های سیاستی تئوری پیوند اجتماعی	۲۸۸
دلالت‌های سیاستی تئوری خودکنترلی	۲۹۰
دلالت‌های سیاستی تئوری انتخاب موقعیتمند (عقلانی) و فعالیت‌های روزمره	۲۹۳
دلالت‌های سیاستی تئوری فشار عمومی	۲۹۵
دلالت‌های سیاستی تئوری کنش موقعیتمند و کجروی های ورزشی	۲۹۸
دلالت سیاستی تئوری توازن کنترل	۳۰۳
دلالت‌های سیاستی تئوری دغدغه اجتماعی	۳۰۶
دلالت‌های سیاستی تئوری عمومی جرم	۳۰۸
کلام آخر	۳۱۰

